

Schoolslag. Nederlands voor de basisvorming wordt uitgegeven door Meulenhoff Educatief. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de afdeling verkoop, 020: 556 68 90.

Literatuur

- Branden, K. Van Den & F. Kuiken, 'Taakgericht taalonderwijs: een nieuw geluid?', in: *Moer* 1997•6, jrg. 29, blz. 281-290.
- Hajer, M., J. Kortas, T. van der Linden & T. Meestringa. *Beoordeling in de klas. Notitie tweede overdrachtsconferentie project Integratie NT2/NT1* (interne publikatie) Enschede, SLO, 1996.
- Simons, P.R.J., & J.G.G. Zuylen (red.). *De didactiek van leren leren* Tilburg, Mesoconsult, 1995.
- Witte, T. 'Vier nieuwe methoden voor de basisvorming Nederlands' in: *Levende Talen* 470, 1992, blz. 155-162, 472, blz. 305-313 en 473, blz. 367-375.
- Witte, T. 'Jurybeoordeling Goed Nederlands (IVMHV)' in: *Levende Talen* 482, 1993, blz. 388-392.

RECENSIE

Mirjam Tuinder: Taalbeleid in het vo *Hoe zorg je ervoor dat er iets verandert?*

S. van Sliepen, A. Bakker & A. van Pruissen
*Implementatie van taalbeleid in het voortgezet
onderwijs* Den Bosch, KPC Groep, 1997. 190
blz. f 85 (excl. verzendkosten). Bestelnummer
1.811.59. KPC, afdeling verkoop, postbus
482, 5201 AL Den Bosch, tel 073: 624 72 47.

Op veel scholen voor voortgezet onderwijs wordt gewerkt aan het vormgeven van het eigen taalbeleid, al dan niet met externe ondersteuning. Aanleiding hiervoor is dat er bij grote groepen leerlingen taalproblemen worden geconstateerd. De aanpak van deze taalproblemen dient gestructureerd plaats te vinden, anders heeft het veel weg van dweilen met de kraan open. Scholen moeten systematisch nadenken over noodzakelijke inhoudelijke en onderwijskundige veranderingen, en moeten een aanpak kiezen die bij de eigen situatie past.

Om een en ander op een rijtje te krijgen, wordt op veel scholen gebruik gemaakt van het *Instrument taalbeleid voortgezet onderwijs* van J. Roorda e.a (1995). Hiermee kan de beginsituatie in kaart gebracht worden en vormt men zich een beeld van de mogelijke aanpak voor verbeteringen. Vervolgens moeten echter in de klas daadwerkelijk veranderingen plaatsvinden voordat van een echt taalbeleid gesproken kan worden. Dit is de implementatie van taalbeleid, en uit de praktijk blijkt dat hier nogal eens mogelijkheden blijven liggen. Om veranderingen in de klas zelf van de grond te krijgen, is de map *Implementatie van taalbeleid in het voortgezet onderwijs* ontwikkeld.

Scholing van docenten

De docenten zijn degenen die hun manier van werken of de lesstof die ze gebruiken, moeten veranderen. Dat gaat niet vanzelf, en over het algemeen ook niet door alleen nieuwe manieren van werken of nieuwe materialen beschikbaar te stellen. Er is uitleg voor nodig en inzicht in het belang van de nieuwe werkwijze. Vaak is ook scholing nodig, waarin de docenten nieuwe werkwijzen aangereikt krijgen, waarin geoefend kan worden met een andere aanpak of waarin uiteengezet wordt hoe nieuwe lesstof behandeld kan worden.

Het Schooladviescentrum in Utrecht (SAC) heeft de afgelopen jaren ervaring opgedaan met het intensief begeleiden van docenten bij het veranderen van hun lesgedrag om taalbeleid van de grond te krijgen. De werkwijze die hierbij toegepast werd, is beschreven in de map *Implementatie van taalbeleid in het voortgezet onderwijs*.

De map is bestemd voor begeleiders en nascholers en bevat, naast een beschrijving van de werkwijze, vijf uitgewerkte scholingsbijeenkomsten voor docenten die taalbeleid willen gaan uitvoeren in de klas. De uitgewerkte scholingsbijeenkomsten betreffen: structuur in de les, omgaan met schoolboekteksten en behandelen van vragen bij schoolboekteksten. Andere onderwerpen als het geven van mondelinge instructie en het omgaan met moeilijke woorden zijn nog gepland.

De werkwijze die gevolgd wordt om taalbeleid in het vo te implementeren is de volgende:

- 1 theorie over het nieuwe onderwerp (bijvoorbeeld structuur in de les);
- 2 voorbeelden om de vaardigheden of aanpak te concretiseren;
- 3 feedback op oefeningen tijdens de bijeenkomst, en begeleiding op uitvoering in de praktijk (coaching).

Voor deze aanpak is gekozen, omdat uit onderzoek is gebleken dat coaching het meeste effect heeft op de vaardigheden van de docent in de klas (Tillema & De Jong 1991). Volgens de auteurs is observatie in de klas het belangrijkste hulpmiddel om docenten te begeleiden bij het uitproberen van leerinhouden in de praktijk. De coach (in deze map altijd

een externe begeleider) observeert op een aantal tevoren afgesproken veranderingspunten. De informatie die hieruit naar voren komt, wordt besproken met de docent.

Observatie

Omdat het observeren van de docent in de gekozen werkwijze zo'n centrale rol inneemt, is er in *Implementatie van taalbeleid in het voortgezet onderwijs* een hoofdstuk aan gewijd. Hierin wordt behandeld wat het doel van observeren is, hoe een observatie verloopt en hoe een nagesprek kan worden gehouden. Een aantal aspecten van het gedrag van de observator komt aan de orde. De observatieprocedure wordt uitgebreid besproken, met veel tips uit de praktijk om het soms moeilijke proces zo soepel mogelijk te laten verlopen. Degene die geobserveerd wordt, de docent, stelt zich immers kwetsbaar op. Docenten zijn in feite 'God in eigen klas' en zijn vaak niet gewend dat er door iemand anders gekeken wordt naar hun manier van lesgeven. Nu komt er iemand van buitenaf, een deskundige, kijken wat zij verkeerd doen, althans, zo kan een docent dat ervaren. Daarom is het belangrijk dat de observator zich niet opstelt als een *beoordelaar* en zich beperkt tot het geven van feedback op de overeengekomen aandachtspunten. Pas als er een vertrouwensrelatie bestaat tussen de docent en de observator, zal de docent diens woorden serieus willen nemen. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de observator een dergelijke relatie kan opbouwen. Er wordt besproken waar de observator op moet letten tijdens het observeren, en hoe hij het gesprek na afloop kan voeren.

Zo wordt geadviseerd eerst een oriënterende observatie te houden, waarin men aan elkaar kan wennen en waarin afspraken gemaakt kunnen worden over de wijze van observeren (bijvoorbeeld met behulp van een videocamera of door het maken van aantekeningen). Alle informatie die uit de observaties naar voren komt, moet de observator vertrouwelijk behandelen. Pas na overleg met de betrokkene mag hij de informatie gebruiken als illustratiemateriaal voor anderen. Voor de observatie zelf moet de docent aankruisen aan welke punten hij in de les aandacht wil

	Door allen	Door mij
<i>Het begin van de les</i>		
1 Duidelijk aangeven wanneer de les begint		
2 Aangeven welk gedrag je van de leerlingen verwacht (zitten, monden dicht, spullen op tafel enzovoort)		
3 Aangeven wat de leerlingen voor die les nodig hebben		
4 Controleren of alle leerlingen de goede spullen voor zich hebben		
5 Aangeven waar de vorige les over ging en waar deze les over zal gaan: a mondeling b op het bord		

Afbeelding 1: Aanbevelingenlijst structuur in de les

besteden. Hier zal de observator speciaal op letten. Afbeelding 1 laat een deel van de observatielijst bij 'structuur in de les' zien (zie afbeelding 1).

Nabespreking

De opbouw van het nagesprek wordt vervolgens behandeld: welke onderwerpen moeten daarin aan bod komen en hoe kan dit besproken worden. In ieder gesprek dient bijvoorbeeld besproken te worden of de les verliep zoals verwacht; daarna kunnen er suggesties gegeven worden voor een volgende les. Uitgangspunt zijn hierbij de door de docent aangekruiste observatiepunten. Tenslotte wordt de verslaglegging besproken. Er wordt voorgesteld om de docent een schriftelijk verslag te geven van de lesobservatie en van de gemaakte afspraken en aanbevelingen voor zijn werkwijze. Ook kan er een verslag voor alle docenten gemaakt worden, met daarin de kernpunten uit alle observaties. Voor het maken van een dergelijk verslag worden richtlijnen gegeven als: bescherm de privacy van deelnemende docenten; begin het verslag met het noemen van positieve punten; besteed aandacht aan de leesbaarheid en de opbouw van het verslag.

Het is jammer dat dit hoofdstuk alleen geschreven is voor nascholers. Juist in het voortgezet onderwijs komt er steeds meer aandacht voor intervisie tussen docenten als methode om vernieuwingen in te voeren. Een van de middelen om intervisie een zinvolle

basis te geven is bij elkaar in de klas te kijken. In deze map wordt helaas voorbij gegaan aan dit middel, waarmee taalbeleid uitstekend in de praktijk geïmplementeerd zou kunnen worden. Nu bestaat het risico dat de veranderingen ophouden zodra de scholer verdwenen is. Als de docenten (in een aantal scholingsbijeenkomsten?) zelf geleerd hebben bij elkaar te observeren en daar zinvolle besprekingen over te houden, is de kans groter dat de veranderingen ook echt beklijven.

Daarnaast denk ik dat er voor begeleiders en nascholers weinig nieuws in dit hoofdstuk staat. Iedereen die scholen in het voortgezet onderwijs begeleidt en daarvoor ooit een cursus gevolgd heeft, heeft in die cursus geoefend met observeren en geobserveerd worden. Een dergelijke oefening in de praktijk, is (zoals de auteurs ook zeggen) veel effectiever dan het lezen daarover in een map. Het kan natuurlijk geen kwaad de aanbevelingen door te lezen en ter harte te nemen, maar deze informatie lijkt me beter tot zijn recht te komen bij mensen die enerzijds niet eerder geobserveerd hebben, en anderzijds daarmee in een cursus aan het oefenen zijn.

De uitvoering van een scholing

Na dit algemenere hoofdstuk over het observeren van een les, zijn er vijf scholingsbijeenkomsten opgenomen in de map. De eerste twee scholingsbijeenkomsten gaan over structuur in de les, dan volgen er twee over het lezen van schoolboekteksten en de map sluit af

met een nascholingsbijeenkomst over het behandelen van vragen bij schoolboekteksten. Zoals gezegd is de map bedoeld voor begeleiders en nascholers. De scholingsbijeenkomsten zijn volledig voor hen uitgewerkt, en al het materiaal dat gebruikt moet worden zit in de map: van de agenda's voor de bijeenkomst tot en met de sheets die door de scholer gebruikt worden; van de achtergrondteksten tot opdrachten voor de docenten. Ieder punt van de agenda wordt uitgebreid toegelicht, waarbij bijna letterlijk op papier staat wat de nascholer moet zeggen en doen ('Deel de lijst met suggesties voor verbetering van mondelinge instructie en interacties uit. Geef daarbij als opdracht, dat docenten deze lijst kunnen doornemen en ...'). Steeds wordt in de scholingsbijeenkomsten gebruik gemaakt van de door de nascholer gehouden observaties. Hierbij komt het hoofdstuk over observeren dus goed van pas. Kortom, alles wat de nascholer nodig heeft, is voorzien.

Door de hoeveelheid informatie in de map moet een nascholer tevoren de hoofdstukken waarover hij een scholing gaat geven, goed doorkijken (waar staat de informatie, waar staan de sheets, wat moet ik voorbereiden, wat moet ik meenemen). Hij hoeft echter geen opbouw meer te bedenken of zich op de inhoud te bezinnen. Als hij zich letterlijk aan de tekst houdt, kan er niet veel fout gaan.

Deze wijze van werken brengt echter ook een risico met zich mee. Omdat alles zover is uitgewerkt, hoeft de nascholer eigenlijk niet meer na te denken. Als hij de scholingsbijeenkomsten uitvoert zonder te weten waarom hij precies deze onderwerpen behandelt, lijkt me dat hij zijn cursisten (kritische docenten) daar ook moeilijk van kan overtuigen. Het verbazingwekkende is namelijk dat in deze bijzonder ver uitgewerkte map van 185 pagina's, niet meer dan één pagina besteed is aan het waarom van juist deze onderwerpen: een halve pagina legt uit waarom er met 'structuur in de les' moet worden begonnen, een halve pagina vertelt dat 'lezen van schoolboekteksten' een vaardigheid is die bij alle schoolse vaardigheden van belang is; waarom 'behandelen van vragen voor schoolboekteksten' opgenomen is, wordt helemaal in het midden gelaten.

Natuurlijk weet ik dat er meer publicaties

zijn over taalbeleid, en ongetwijfeld wordt daarin het belang van deze onderwerpen uiteengezet. Toch lijkt het mij essentieel dat een begeleider die met deze map aan de slag gaat, in diezelfde map terug kan vinden waarom hij deze scholingsbijeenkomsten moet geven. Als de nascholer het kader waarin de bijeenkomsten passen, niet paraat heeft, krijgt een dergelijke scholing het karakter van 'u vraagt, wij draaien', en ook nog 'ik weet wel niet waarom, maar het staat hier dus het is zo'! Het lijkt me dat dat voorbij gaat aan de doelstelling van het werken aan taalbeleid: 'het geheel van samenhangende voorstellen en maatregelen die voortvloeien uit strategische en beleidsmatige keuzes van een school'.

Conclusie

De informatie in de map *Implementatie van taalbeleid in het vo* is uitgebreid en direct toepasbaar voor begeleiders en nascholers. Als zij in het kader van taalbeleid met de docenten van een school aan het structureren van de les willen gaan werken, kunnen ze deze klapper uit de kast trekken en bijna klakkeloos de beschreven scholingsbijeenkomst uitvoeren. Zo ook voor het lezen van en behandelen van vragen bij schoolboekteksten. Voorwaarde is wel dat ze, liefst samen met de school, nagedacht hebben over de keuze voor deze onderwerpen. Deze keuze moet zijn afgestemd op de capaciteit en de behoefte van de school, en moet passen in het algemene kader van het taalbeleid van de school. In de map ontbreekt namelijk een verantwoording van deze keuzes.

Overigens is er ook voor docenten die goed zoeken wel degelijk zinvolle informatie in de map te vinden. In afbeelding 2 worden bijvoorbeeld suggesties gegeven voor de verbetering van instructies, die voor iedere docent informatief zijn (zie afbeelding 2). Voor hen is de map echter wel erg duur: f 85 voor 185 pagina's, waarvan misschien 30 pagina's concrete tips en informatie bevatten.

Het toepassen van observatie als middel om vernieuwingen in de school te implementeren wordt zeer uitvoerig beschreven. Ook begeleiders die geen ervaring hebben met observeren en het houden van nagesprekken, kunnen hiermee aan de slag.

Suggesties voor verbetering van instructie

Structureren van de les

- Schets vooraf een duidelijke lesopbouw en zet deze opbouw op het bord.
- Geef de overgangen binnen een les expliciet aan (We gaan nu..., Ik geef nu een ander voorbeeld van..., Tot nu toe ging het over..., maar ik ga nu verder met...).
- Verwijs daarbij naar de structuur op het bord.

Activeer en benut de voorkennis van de leerling

- Schets een duidelijk kader en geef een kapstok.
- Bespreek eerder behandelde leerstof ter opfrissing.
- Stel vragen ter oriëntatie op het onderwerp.
- Introduceer de kernwoorden.

Aandacht richten, leerlingen activeren

- Maak het doel van de les duidelijk en geef de leerlingen een gerichte luistervraag mee.
- Laat de leerlingen zelf vragen bedenken over het onderwerp.
- Geef duidelijk aan of leerlingen aantekeningen moeten maken en geef gerichte punten mee. Zet bijvoorbeeld een schema op het bord.
- Stel geen ja/nee vragen (Snappen jullie dat?) maar duidelijke controlevragen (Kun je nog eens uitleggen..., Wat was nu de bedoeling van ...).
- Vraag verheldering als een leerling zegt dat hij het niet snapt. Laat de leerling verwoorden wat hij niet begrijpt en laat hem leren om achter de betekenis te komen. Leer hem met andere woorden zoekstrategieën.
- Motiveer en activeer leerlingen door gerichte opdrachten: laat ze meedenken.

Taalbeheersing

Verbeter het taalgebruik van de leerling door zelf nog een keer de vraag of het antwoord van de leerling correct te verwoorden.

Afbeelding 2: Suggesties voor verbetering van instructie

Het lijkt mij echter een gemiste kans dat deze informatie niet aan de deelnemende docenten ter hand wordt gesteld, zodat ze zelf bij elkaar kunnen gaan observeren en zo ook in een later stadium vernieuwingen kunnen blijven invoeren. Daarmee zou het taalbeleid werkelijk geworteld kunnen worden in de praktijk, omdat docenten dan niet meer afhankelijk zijn van een externe begeleider, maar zelf keuzes kunnen maken, deze keuzes in de eigen klassensituatie uitvoeren en gezamenlijk vaststellen of het goed gaat en of de leerlingen er baat bij hebben.

Literatuur

Roorda, J., M. Katee & E. van de Erve, *Instrument taalbeleid voortgezet onderwijs* Den Bosch, KPC Groep, 1995.

Tillema, H. & R. de Jong, 'Effecten van trainingsmethoden' in: *Nederlands Tijdschrift*

voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs, jrg. 6 (1990), nr. 6, blz. 354-360.

Andere publicaties van KPC Groep over taalbeleid in het voortgezet onderwijs:

Erve, E. van de, *Coördinatiepunten; handreiking voor de plaatsbepaling van de taalcoördinator*, 17 blz. Bestelnummer 1.811.64, f15,50.

Pruissen, A. van, *Je taal plannen; handreiking voor het schrijven van een taalbeleidsplan*, 34 blz. Bestelnummer 1.811.61, f18,50.

Roorda, J., m.m.v. A. van Pruissen, *Een begeleidend schrijven; aanwijzingen voor de begeleider bij het werken met het Instrument taalbeleid voortgezet onderwijs*, 40 blz. Bestelnummer 1.811.63, f18,50.

Verheul, C., *Taalbeleid; impressies van scholen*, 76 blz. Bestelnummer 1.811.62, f12,50.